

Nakkinen

MATTI VILPPULA

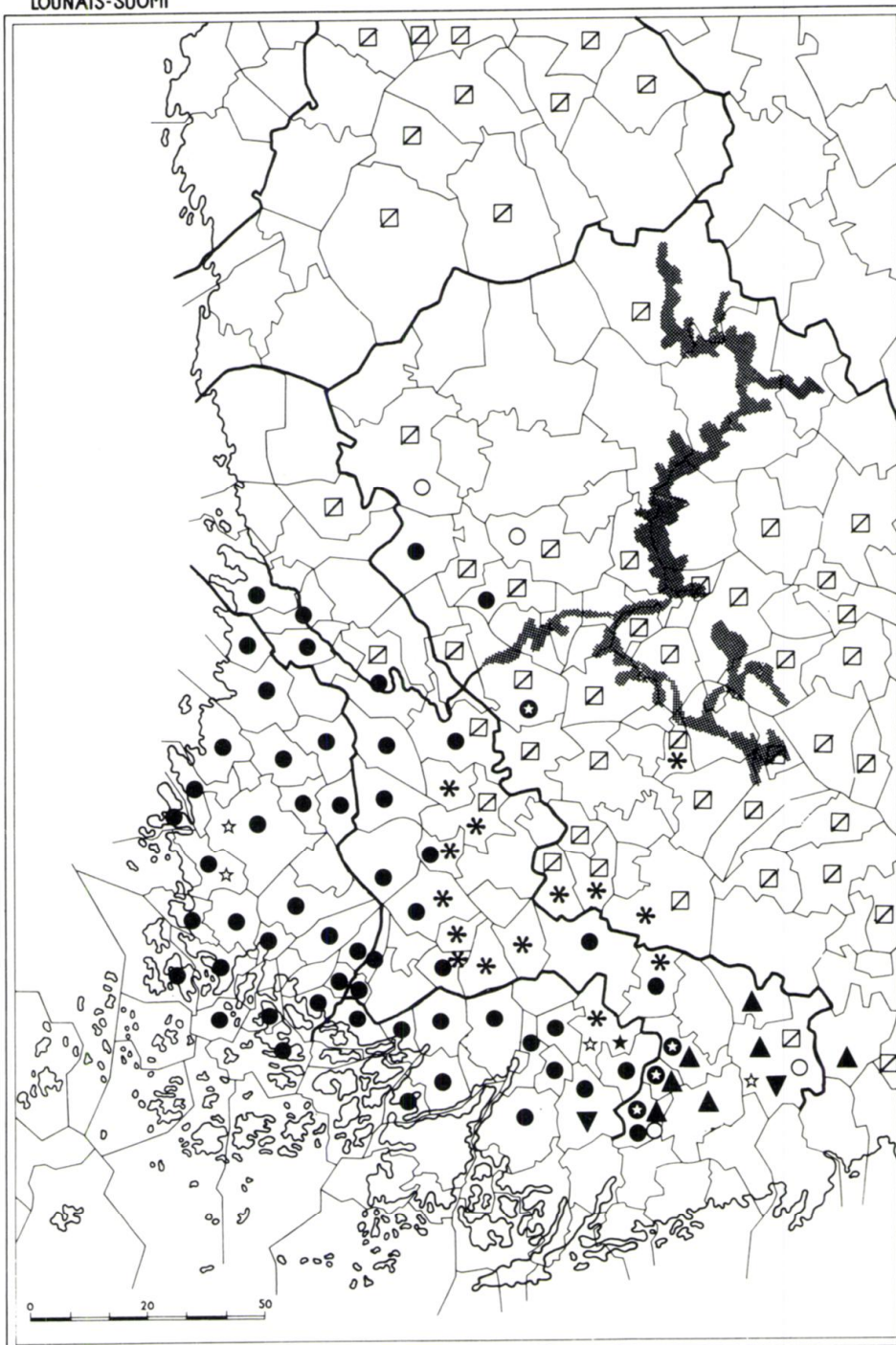
1. Länsi-Uudenmaan murteiden erikoislaatuun on ollut vaikuttamassa niiden murremaantieteellinen asema. Lounaisten emämurteiden periferiassa ne ovat pystyneet säilyttämään monia sellaisia piirteitä, jotka lähtöseudulta ovat jo kadonneet. Hämmäläismurteiden läheisyys taas on tarjonnut tilaisuuden ottaa ja saada vaikutteita myös niistä. »Kielirajalla» olo ei ole kuitenkaan merkinnyt pelkkänä vastaanottajana ja säilyttäjänä olemista. Se on tiennyt myös valitsijan, muokkaajan ja sulauttajan roolia.

Sekamuodoste, johon sekä läntiset että itäiset naapurimurteet ovat painaneet leimansa, on esim. *sulppu* 'silputuista oljista, vedestä ja jauhoista sekoitettu karjanruoka, ape'. Sanasta on Länsi-Uudeltamaalta tietoja Nummelta, Sammatista, Pusulasta, Lohjalta, Karjalohjalta ja Vihdistä. Lisäksi se tunnetaan Länsi-Uudenmaan luoteispuolella Kiikalassa, Somerolla ja Somerniemellä. *Sulppu* on syntynyt, kun lounais- ja satakuntalaismurteiden *silppu* ja etelä- ja kaakkoishämmäläisten murteiden *suppu* ovat törmänneet toisiinsa. *Sulpun* tapaisia kontaminaatiomuotoja on Länsi-Uudellamaalla muitakin. Tarkastelen tässä esityksessä yhtä niistä, *nakkinen*-sanaa, tai oikeammin koko sanaperhettä, johon se kuuluu.

2. *Nakkisesta* on Pusulaa lukuun ottamatta tietoja kaikkialta Länsi-Uudenmaan murteista; lisäksi se tunnetaan Nurmijärvellä ja Tyrvällä. *Nakkisella* on kaksi merkitystä. Karjalohjalta Nurmijärvelle ulottuvalla alueella se tarkoittaa pientä kuhilasta. (Suuremman, useista nakkisista koostetun kuhilaan nimenä on esim. Vihdissä ollut *kuhila* tai *kyky*.) Aivan Länsi-Uudenmaan läntisimmissä pitäjissä (KarL Sam Num) *kirkkonakkinen* ja Tyrvällä *nakkinen* on 'naakka (Corvus monedula)'. Kuvaavaa *nakkisen* länsiusmaalaisuudelle on, että vain Lönnrotin sanakirja mainitsee sen ja sille merkitykset 'pieni kuhilas' ja 'naakka'.

Osassa Länsi-Uuttamaata on *nakkisen* rinnalla käytössä *hakkinen*. Vihdissä pieni (ruis)kuhilas on sekä *hakkinen* että *nakkinen*, ja Karjalohjalla naakkaa on voitu sanoa sekä *kirkkohakkiseksi* että *kirkkonakkiseksi*. Länsi-Uu-

LOUNAIS-SUOMI

- ☐ (kirkon)naakka 'Corvus monedula'
- (kirkko)hakkinen 'naakka'
- ▼ hakkinen 'pieni kuhilas'
- kevyestä, heikosta: "(kuin) hakkinen"
- ⊙ (kirkko)nakkinen 'naakka'
- ▲ nakkinen 'pieni kuhilas'
- * naakkiainen 'naakka'
- ✱ (kirkko)hakkiainen 'naakka'
- ✧ "kimpussa kuin hakkiainen"

denmaan länsipuolella (*kirkko*)*hakkinen* on hyvin yleinen; sen aluetta ovat kaikki lounaismurteet, osa niitä ympäröivistä välimurteista ja lisäksi Lavia ja Mouhijärvi Pohjois-Satakunnassa. Vaikka asuja *kirkkohakkinen* ja *hakkinen* käytetäänkin rinnakkain, edellisen voi kuitenkin sanoa olevan tyypillinen lounaismurteiden pohjoisryhmälle, kun taas itäryhmä suosii lyhyempää *hakkinen*-muotoa naakkaa tarkoittamassa.

Hakkinen on omaksuttu lounaismurteisiin virosta (Terho Itkonen 1972: 105; 1983: 201). Wiedemannin sanakirjan mukaan sanan *hakk* (gen. *haki*) merkitykset ovat 'naakka' (myös *kirikuhakk*), monikollisena 'olkikaton painopuut, jotka katon harjalla menevät ristikkäin', ja 'pieni elokeko (pellolla)'. Erilaisuudesta huolimatta merkitysten katsotaan kuuluvan etymologisesti yhteen (Mäger 1967: 148); erilaisuus selittyisi kuvallisen käytön pohjalta (Mägiste 1983: 260). — Viron *hakk*-sanalla on vastine myös liivissä: *ak̄* (mon. *ak̄kud*) 'naakka' (Kettunen 1938).

SKES:n *hakki*-artikkelista saa sen käsityksen, että johdoksen *hakkinen* rinnalla käytetään kantasanaa *hakki*. Murteissa ei *hakkia* enempää naakan kuin kuhilaankaan merkityksessä kuitenkaan tunneta.¹ Vanhoista sanakirjoista, joista lähes kaikki (Var. rer., Flor., Gan., Renv., Lönnr., Eur., Europ.) mainitsevat naakkaa tarkoittavan *hakkisen*, vain Lönnrot tuntee *hakin* ja sille merkityksen 'naakka'. Ainoat lintuun liittyvät *hakki*-tiedot murteista ovat Enontekiöltä, Inarista ja Kittilästä. Siellä *hakki* tai *mettähakki* tarkoittaa isoa lepinkäistä eli lapinharakkaa (*Lanius*). Tiedossani ei ole, onko lappilaisella *hakilla* jokin yhteys lounaismurteiden ja viron naakan nimityksiin. Yhtä arvoituksellista on, miten lähinnä Ahvenanmaalla ja lounaissaaristossa harvinaisena pesivä varislintu *Nucifraga caryocatactes* on saanut kirjakielisen nimensä *pähkinähakki*. Lönnrotin sanakirja tuntee saman linnun nimellä *pähkinähakkinen*. *Pähkinähakkisesta* on myös murretieto Kalannista (Toivo Kaukoranta 1910–35); siinä sanalla on merkitys 'närhi (*Garrulus glandarius*)'. Tavallisesti närhi lounaismurteissa kuitenkin on *pähkinähohka* (pähkenhokk, pähkenhokk) tai *hohkaharakka*.

Miten selittyy länsiuusmaalais-tyrvääläinen *nakkinen*? Samankaltaisuus *hakkisen* kanssa ei ehkä ole pelkkää sattumaa. Jos *hakkinen* on virolainen laina, se todennäköisesti näistä kahdesta äänneasultaan ja merkityksiltään läheisestä sanasta on vanhempi. Yritän lähestyä ongelmaa ottamalla tarkasteltavaksi naakan nimitykset suomen murteissa.

¹ Adjektiivina *hakki* esiintyy etenkin Pohjanmaalla, Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Sillä on merkitykset 1) innokas, karkäs, ahne, perso, 2) kyvykäs, etevä, 3) hyökkäävä, riidanhaluinen. Substantiivina *hakki* tarkoittaa linnun nimitysten ohella erilaisia piikikkäitä, haarukkamaisia välineitä, väkäsiä jne. Nämäkin käyttötavat ovat lounaismurteiden ja lounaisten välimurteiden ulkopuolelta.

3. *Hakkisen* ja *nakkisen* edustaman *inen*-tyypin lisäksi naakan nimitysten joukossa on myös *iainen*-tyyppi. Siihen kuuluvat (*kirkko*)*hakkiaainen*, *nakkiaainen*, *nahkiaainen*, *naakkiaainen* ja *nääkkiäinen*. Eniten tietoja on *naakkiaisesta* (Alastarolla *kylänaakkiaainen*). Sen aluetta ovat lounaismurteiden itäryhmän pohjoispuoliset pitäjät Vampulan – Tammelan linjalle asti; lisäksi sanasta on yksinäistieto Akaasta.

Ainoat tiedot, joissa (*kirkko*)*hakkiaisen* ilmoitetaan tarkoittavan naakkaa, ovat Kiikalasta (Valto Tuominen 1960, Helmi Laiho 1973). Muissa *hakkiaisista* koskevissa tiedoissa (Kalan Lait Kiika Viht) sana esiintyy vain vertauksessa, sellaisissa kuin *Se käy kimpun niin ko hakkijaine* (Lait, Linda Sonkkila 1916) ja *Älä virsuiles (= nirsoile) sen syämises kans ai, ko olekko mikäki hakjane* (Kiika, Helmi Laiho 1973). Sitä, että vertausten *hakkiaisella* tarkoitettaisiin naakkaa, voisivat tukea eräät *hakkinen*-tiedot; niissäkin nimittäin esiintyy sama vertaus. Esim. *Täyty lapsil jottan kylä(äväst) anttak ko ne on koht kimpus ninko hakkise* (TaiS, Jalmari Saario 1960), *Nii sä olek ku kirkk-hakkine kiin mun kintereillän* (Hali, Jalmari Lahti 1908). Jopa sanalla *hakki* on vastaavanlaista käyttöä, tosin kaukana lounaismurteiden ulkopuolella. Esim. *Kävi päälle ko hakki* (Kaus, Aulis Vintturi 1960).

Pelkästään Lönnrotin sanakirjan varassa on tieto *nakkiaisesta*. Näin Lönnrot tuntee ainakin viisi naakan nimitystä: *hakin*, *hakkisen* (*kirkkohakkisen*), *nakkisen*, *nakkiaisen* ja *naakan*. Harvinaisuuksia naakan nimitysten joukossa ovat *nahkiaainen* ja *nääkkiäinen*. Ne sisältyvät Eino Lepistön Vampulan murteen sanakokoelmaan (1936–40).

Lounaisten välimurteiden pohjois- ja itäpuolelta, osaksi jo niiden keskeltä, alkaa *naakan* (*kirkonnaakan*) alue. Koska lintu pesii sisämaassa vain 62. leveyspiirille, länsirannikolla 65. leveyspiirille asti (Linnut värikuvina s. 133), ei murretietojakaan ole kaikkialta. Eniten niitä on Kanta-Hämeestä sekä suhteellisen runsaasti Etelä-Pohjanmaalta (jossa tavallisesti asu *knaakka*), Kymenlaaksosta ja Kannakselta. Muutamissa tiedoissa *naakka* on jokin muu lintu kuin *Corvus monedula*: varis, kottarainen, kyyhkynen tai tervapääsky. Lähisukukielistä *naakalle* tuntevat vastineen karjala-aunus, lyydi, vepsä (SKES) ja inkeroinen (Nirvi 1971 s.v. *snaakka*). Koillis-Viron rannikkomurteiden *naak* on ehkä laina suomesta (SKES).

Edellä esitettyjen synonyymien lisäksi naakalla on sellaiset lähinnä eufemismeiksi tai leikillisiksi ilmauksiksi katsottavat nimitykset kuin *jokioisten-tolppari* (KosTl), *kirkonmies* (KosTl), *kuolonviesti* (Sak) ja *sihteeri* (Art).

4. Länsi-Uudenmaan (*kirkko*)*nakkinen* on kahden laajalevikkisimmän naakan nimityksen – *hakkisen* ja *naakan* – esiintymisalueiden välissä. Tuskin erehtyy, jos sanoo, että *nakkinen* on *hakkisen* ja *naakan* kontaminoituma.

Oletusta tukee myös Tyrvään *nakkinen*; silläkin on naapureinaan sekä *hakisia* että *naakkoja*. Jotakin yhteistä *naakan* kanssa on myös *naakkiaisella*. Se voisi olla *naakan* ja *hakkiaisen* risteymä. Hankaluutena on vain se, että tietoja *hakkiaisesta* on kovin vähän, ne ovat hajanaisia ja koskevat useimmiten vain vertausta »käy kimppuun kuin hakkiainen». Toinen mahdollisuus on tulkita *hakkiainen* kontaminaatiomuodoksi ja *hakkinen* ja *naakkiainen* sen vanhemmiksi. Oli miten oli, joka tapauksessa jossain vaiheessa on *inentyypisistä* *naakan* nimityksestä siirrytty *iainen*-tyyppiseen. Miksi tämä siirtyminen koskee juuri *naakan* nimitystä? Miksi kuhilasta merkitsevät *hakkinen* ja *nakkinen* eivät ole seuranneet mukana?

Sanojen kontaminaatioissa on kyse siitä, että sana assosioituu tajunnassa johonkin toiseen sanaan; syntyy sekamuodoste, jossa on piirteitä kummas-takin muodosteen pohjana olleesta sanasta. Assosiaatio voi koskea joko äänneasua, merkitystä tai molempia. Äänneasujen kontaminoituma on alussa puheena ollut *silppu* + *suppu* → *sulppu*. Siinä hän merkitys säilyy muuttomattomana. Esimerkkinä merkityskontaminaatiosta voisi olla etelähämäläisten murteiden *resla*, joka merkityksensä 'kirkkoreki, ajelureki' rinnalle on »lainannut» äännteellisesti läheiseltä *risla*-sanalta merkityksen 'puintihäkki' (Erkki Itkonen 1966: 397).

Ilmeisesti merkityskontaminaation ei tarvitse rajoittua vain perusmerkitykseen vaan se voi ulottua myös ns. sivumerkitysten ja emotionaalisten aineiden alueelle. (Termeistä perusmerkitys, sivumerkitys, emotionaaliset ainekset ks. esim. Hakanen 1973: 25.) Jos ajatellaan *naakan* merkitykseen liittyviä sivumielteitä, ne kaiketi ovat negatiivisesti värittyneitä. Naakka on sananmukaisesti pahan ilman lintu. Se ennustaa huonoa säätä mutta myös kuolemaa: *Ruppe tulema vissi jottam paha ilma, kosk kirkkhakkissi nii on liikkeel* (Hali, Jalmari Lahti 1908), *Tunnek tes simmossi hakkissi, ne om pahoi linnui* (Sau, Maila Vehmaskoski 1970–74), *Ku kirkonnaakkoi tul pal pihaa ja lensvät siit kirkkollep päi, nii sanovat että jokuu kuolee, likihiin omahii* (Jaal, Aino Oksanen 1926–30). Vähättelevä, pilkallinen suhtautumistapa on aistittavissa varsinaissuomalaisista sananparsista »Ahtaat menot ko hakkisten häis» ja »Tulee (paljon) niinko hakkisen paskoi» (Suomen kansan vertauksia s. 3 ja 804) samoin kuin siitä, että sauvolaisia pilkataan Sauvon hakkisiksi (Hali, Urho Muuramo 1935).

Naakkaa kohtaan tunnetuista kielteisistä emotioista selittyy ehkä se, miksi osa *naakan* nimityksistä on *iainen*-tyyppiä. *iainen*-johdosten joukossa on nimittäin sanoja, jotka sävyltään ovat vähätteleviä, halveksivia (*haiskiainen*, *laiskiainen*, *paskiainen*), toisaalta sanoja, joiden tarkoitteet ovat pieniä, laumoina esiintyviä eläimiä tai piikikkäitä kasveja (*iliäinen*, *jääriäinen*, *karhiainen*, *kiiliäinen*, *kusiainen*, *pistiäinen*, *polttiainen*, *satiainen*, *sittiäinen*, *son-*

tiainen, takiainen). Näille eläimille ja kasveille on myös luonteenomaista, että ne pistävät tai tarrautuvat hanakasti kiinni, muodostuvat kiusankapalleeksi kohteeksi joutuneelle.

Katson, että *naakkiainen* on kontaminaatiomuoto, jonka toinen komponentti on *naakka*. Toisena komponenttina ei kuitenkaan ole mikään yksityinen *iainen*-nomini vaan sanatyyppejä: sellaisten *iainen*-johdosten joukko, joka emotionaalisella tasolla assosioituu naakkaan, ts. joka sisältää ne samat pienet, parvissa liikkuvan, hanakasti saaliin kimppuun käyvän, vastenmielisen olennon piirteet, jotka naakkaankin liittyvät. Sama koskee *naakkiaisen* lisäksi kaikkia muitakin *iainen*-loppuisia naakan nimityksiä.

5. Monessa mielessä *inen*- ja *iainen*-tyyppisiin naakan nimityksiin rinnastuva on *kakkinen, kakkiainen*. Vaikka tällä etupäässä itämurteissa esiintyvällä sanalla tuskin on mitään yhteyttä lounaismurteiden ja lounaisten välimurteiden naakan nimityksiin, se ehkä kuitenkin kannattaa mainita. *Kakkinen, kakkiainen* esiintyy tavallisesti yhdyssanojen perusosana. Laajalevikkisin on sarvijäärää tarkoittava *hapsenkakkiainen* (*-kakki, -kakkias, -kakkinen, -katti, -kattiainen, -kattinen* jne.). Tämä puiden tuholainen voi murretietojen mukaan käydä ihmisenkin kimppuun: *Hapsinkakkijaenen kuv vuatteeseem puutuu niin se on sittel lujassa* (Pol, Eino Tanskanen 1952), *Puŕroo se hapsinkakkijaene? äeka läella* (Maan, Ahti Rytönen 1928).

Hapsenkakkiaisten lisäksi on olemassa myös *kaivonkakkiaisia, unikakkiaisia, kirkonkakkiaisia* jne. Ne ovat yliluonnollisia olentoja, jotka usein kuvataan pienikokoisiksi ja joukkoina esiintyviksi. Kiteeltä on tieto (Raija Kontinen 1958): *Niihän ne ennen sano jotta puoskii? (= lasten) ei pitäs männäk kaivonkannelta kahtommaan niitä kaivonkakkiisii*, ja Kontiolahdelta (A. Takkunen 1929): *Kirkonkakkijainen on kirkossa olijoihen kiusa, istuu suarna aikana silimänluomelle*. Yllättävää on, että Maaningalla kirkonkakkiaisia on nimitetty myös *naakkiaisiksi* tai *naakkiaisparveksi*. Tiedon antaja Ahti Rytönen (1928) selittää termien tarkoittavan kirkonväkeä, piruparvea. *Noakki-jaeset päenaa* voitiin sanoa, jos ruumisreki rupesi painamaan hautausmatkalla. Outoa on myös se, että Lammilla, jossa ei tunneta *hakkista* enempää naakan kuin kuhilaankaan merkityksessä, sanaa (tai sen homonyymiä) kuitenkin on käytetty jotakin uskomusolentoa tarkoittamassa, esim. *Ettei hakkisie tus saunaan kuma näim myöhääm menen kylpöö* (Maija Juvas 1929).

6. Naakan nimitysten alkuperää pohdittaessa ei voi sivuuttaa sitä näkökohtaa, että ne ovat äänteellisesti motivoituneita, naakan ääntelyä jäljitteleviä. Tähän seikkaan viittaa mm. SKES *naakka*-artikkelissaan. Naakan nimitysten onomatopoeettisen luonteen mainitsee myös Mart Mäger (1967:

148–149; 1969: 63–64) ja ottaa esimerkiksi viron *hakk*-sanan ja sillä viron murteissa olevat synonyymit *naak*, *haak*, *tsääk* samoin kuin eräiden muiden kielten naakan nimitykset, esim. englannin *jack(daw)*, saksan *Jakob* ja unkarin murteiden *csakli* -sanat. Samaa selitystä voidaan soveltaa myös suomen *nakkiseen*, *naakkiaiseen*, *nääkkiäiseen* jne. Kontaminaatioteoria tuntuu käyvän tarpeettomaksi. On kuitenkin huomattava, että *nakkinen* ja useimmat *iainen*-tyyppiset naakan nimitykset ovat lounaisten välimurteiden alueelta, *hakkisen* ja *naakan* esiintymisalueiden rajalta. Vaikka osa nimityksistä perustuukin naakan äänen jäljittelyyn, osa varmasti selittyy kontaminaation kautta. — Virossa tilanne on toisenlainen. Mart Mäger vihjaa (mt.), että *haak* olisi *naak*-sanan ja yleisvirolaisen *hakk*-sanan risteymä. Ajatuksen tekee mielestäni mahdottomaksi se, että *naak* on koillisvirolaisuus, *haak* taas saarenmaalaisuus. Murremaantieteelliset seikat sotivat tässä tapauksessa kontaminaatio-oletusta vastaan.

7. Käsittelemättä on vielä Länsi-Uudenmaan *nakkinen* 'pieni kuhilas'. Miten se selittyy? Mikä on sen suhde synonyymiin *hakkinen*?

Kuhilasta merkitsevä *nakkinen* tunnetaan Länsi-Uudellamaalla ja Nurmi-järvellä. Synonyymi *hakkinen* on harvinaisempi. Se on pantu muistiin vain Vihdistä ja Kiskosta. On kuitenkin luultavaa, että se kätkeytyy myös karjalohjalaiseen esimerkkiin *Menee nii köykäsest ku hakkine* (M. Vesa 1938). Saman sanonnan toisintoja olen nimittäin kuullut Vihdissä (esim. *Autokuski heitti minun autos alees ku hakkise*), ja kielenoppaani ovat selittäneet *hakkisen* niissä kuhilaaksi. 'Kuhilaan' perua saattavat olla myös Kankaanpään ja Hämeenkyrön *hakkinen*-tiedot. Niissä sana on liitetty vanhaan, heikkoon, voimattomaan ihmiseen. Esim. *Paskan ojiako semmone hakkinen enääk kavaa* (HKyr, F. E. Sillanpää 1936). Pohjoissatakuntalaisten tietojen kuulumista lounaismurteisen *hakkisen* yhteyteen tukevat Mouhijärven ja Lavian *hakkinen* ja Tyrvään *nakkinen*, jotka merkitsevät naakkaa.

Länsi-Uudenmaan itä- ja pohjoispuolella kuhilaan nimenä on *kyäs*, *kökäs*, *kykkä* jne. Niiden ja *hakkisen* risteytymästä ei synny *nakkista*. Kuhilasta merkitsevään *nakkiseen* ei kontaminaatioselitys siis sovi. Ratkaisun avain saattaa löytyä Länsi-Uudenmaan ja sen läntisen naapuriston naakan nimityksistä. Tällä alueella on vanhastaan ollut virosta omaksuttu *hakkinen*, joka on tarkoittanut sekä naakkaa että kuhilasta. Naakkaa merkitsevä *hakkinen* on kuitenkin saanut rinnalleen *nakkisen*, joka on syntynyt *hakkisen* ja hämäläismurteisen *naakan* sekaantuessa toisiinsa. Naakalla on nyt ollut kaksi nimitystä: *hakkinen* ja *nakkinen*. Jos kerran naakkaa merkitsevän *hakkisen* rinnalla on voinut käyttää *nakkinen*-sanaa, miksi ei sitten kuhilasta merkitsevän *hakkisenkin*! Ongelma ja sen ratkaisu voidaan esittää yhtälönä

hakkinen 'naakka' : *hakkinen* 'kuhilas' = *nakkinen* 'naakka' : x.
x:n arvoksi saadaan *nakkinen* 'kuhilas'.

Haluaisin puuttua vielä yhteen 'kuhilas'-merkitykseen liittyvään seikkaan. Muutamissa lounaismurteiden itäryhmän pitäjissä on sanalla *harkki* (SuomJ Kiika) tai *harkkinen* (Muurl Kis SuomJ Kiika) merkitys 'pieni kuhilas'. Osaksi samoissa pitäjissä (SuomJ Kiika) ja etenkin Länsi-Uudellamaalla *harkki* merkitsee kasvin huiskilomaista kukintoa, marjaterttua. Tämä merkitys on saattanut olla 'kuhilas'-merkityksen pohjana: yhdistäähän niiden tarkoituksia ulkomuodon samankaltaisuus, huiskilomaisuus. Toinen, todennäköisempi selitys on se, että *harkki(nen)*-sanana 'kuhilas'-merkitys perustuu merkityskontaminaatioon, kuhilasta merkitsevän ja äänteellisesti läheisen *hakkinen*-sanana vaikutukseen.

LÄHTEET

- HAKANEN, AIMO 1973: Adjektiivien vastakohtasuhteet suomen kielessä. SKST 311. Forssa.
- ITKONEN, ERKKI 1966: Kieli ja sen tutkimus. Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1972: Historiantakaiset Häme ja Suomi kielentutkijan näkökulmasta. — Historiallinen Aikakauskirja 1972 s. 85—112.
- 1983: Välikatsaus suomen kielen juuriin. — Vir. 87 s. 190—229, 349—386.
- KETTUNEN, LAURI 1938: Livisches Wörterbuch mit grammatischer Einleitung. Helsinki.
- Linnut värikuvina. Suomeksi toimittanut Paavo Voipio. Porvoo 1952.
- LÖNNROT, ELIAS 1930: Suomalais-ruotsalainen sanakirja. Näköispainos. Porvoo.
- MÄGER, MART 1967: Eesti linnunimetused. Tallinn.
- 1969: Linnud rahva keeles ja meeles. Tallinn.
- MÄGISTE, JULIUS 1938: Estnisches etymologisches Wörterbuch I. Helsinki.
- NIRVI, R. E. 1971: Inkeröismurteiden sanakirja. Lexica Societatis Fenno-ugricae 18. Helsinki.
- SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja.
- Suomen kansan vertauksia. Toimittanut Matti Kuusi. SKST 229:5. Turku 1966.
- Suomen kielen käänteissanakirja. Koostanut Tuomo Tuomi. SKST 274. Hämeenlinna 1972.
- Suomen murteiden sanakirjan kokoelmat. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.
- WIEDEMANN, F. J. 1973: Eesti-saksa sõnaraamat. Neljas, muutmata trükk teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tallinn.

On contamination

MATTI VILPPULA

The meanings of the Estonian word *hakk* include the senses 'jackdaw (*Corvus monedula*)' and 'small stook of corn in a field'. These senses are ascribed a common origin: one must have developed from the other via figurative usage. The word has been borrowed from Estonian into the South-West Finnish dialects. In all these, and also in some of the dialects bordering on them, *hakkinen* or *kirkkohakkinen* denotes 'jackdaw'. The 'stook' sense of *hakkinen* is much rarer. Records of it stem mainly from a few villages on the eastern boundary of the south-west dialectal area.

Of special interest is the fact that in the western part of the Uusimaa province, east of the south-western dialects, the word *nakkinen* is used alongside *hakkinen* and with the same senses. *Nakkinen* in the sense 'jackdaw' can be explained as a contamination: it appeared when the south-western *hakkinen* met the Häme dialects' *naakka*. However, this explanation is not applicable to *nakkinen* in the sense 'stook'; there is no word for a stook beginning with *n* in the Häme dialects. One may nevertheless hypothesize that *nakkinen* 'stook' derives from *nakkinen* 'jackdaw' by analogy. For if it was possible to use *nakkinen* alongside *hakkinen* in the 'jackdaw' sense, it should also have been possible to use both forms in the 'stook' sense as well.

In the zone that lies between the south-western and Häme dialects other names for the jackdaw are found besides *nakkinen*. The most common is *naakkiainen*. Like *naakka* too, this may derive from an imitation of the cry of the bird. However, the dialectological location of *naakkiainen*, in a mixed dialect area between the south-western and Häme groups, tempts one to seek for an explanation in terms of contamination. One of the components of the word is clearly *naakka*. The other component is likely to be some derived form ending in *-iainen*. Many such words (e.g. *kiiliäinen* 'sheep botfly', *kusiainen* 'pismire, ant', *pistiäinen* 'sawfly', *satiainen* 'crab louse') refer to small gregarious creatures, especially insects, which tend to sting or bite and are hence irritating to human beings. Similar negative emotions are felt towards the jackdaw. It is believed that this black bird, which lives in flocks and is typically found around churches, is an omen of death or calamity. If *naakkiainen* is a contaminated form, its second component is unlikely to be any particular derived form in *-iainen*, but rather the set of all such words which can be associated with the jackdaw at the emotional level: i.e. which denote creatures of the same small, gregarious type, arousing the same negative emotional reactions as the jackdaw.